

A VÖRÖS HAJÚ ISTENNŐ

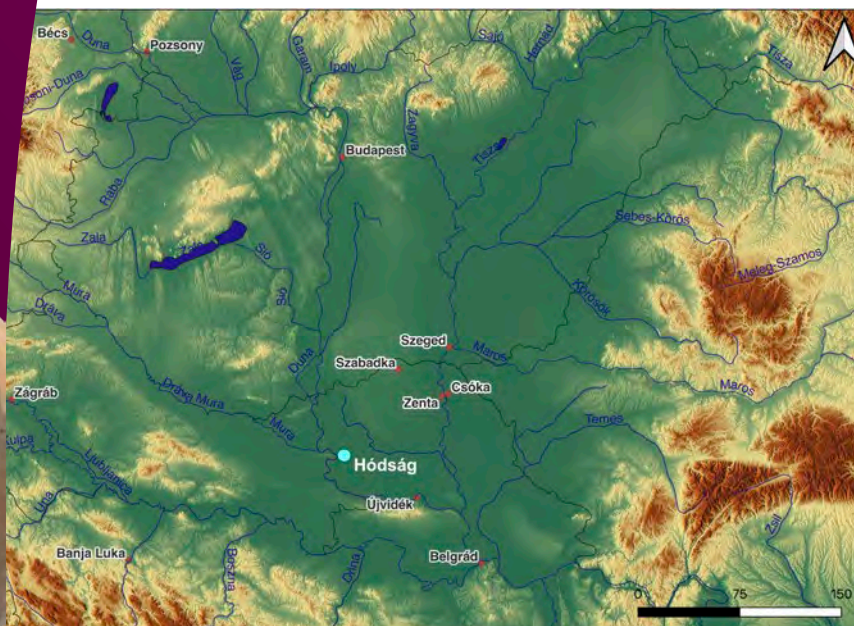
Lidija Balj

Az agyagszobor gondosan kialakított arca és felső testrésze (Vajdasági Múzeum, Újvidék©2023, fotó: AudShule)

A „vörös hajú istennőként” híressé vált tárgy voltaképpen egy újkőkori, agyagból megformázott, majd kiégetett szobrocska, szakkifejezéssel idol. A lelet 1989-ben került napvilágra a Hódság (szerbül Odžaci) melletti Donja Branjevina (Vajdaság, Szerbia) területén végzett régészeti ásatások során. Magassága 38 centiméter, ami lényegesen nagyobb a többi, hasonló típusú szoborhoz képest, ezek magassága ugyanis általában nem haladja meg a 15 centimétert. Az agyagszobor feje gondosan megformált: az arcot az áll erőteljes hangsúlyozásával emelték ki. Az arcnak a nyaktól való karakteres elválasztása – egyes vélemények szerint – akár arra is utalhat, hogy a művész valójában egy, a figura arcát fedő maszkot kívánt megjeleníteni. Az orra hosszúság, kissé kihegyesedő, míg a szemeket bekarcolt vonal jelöli, amit még az égetés előtt egy éles tárggyal alakítottak ki. Az ajkakat egyáltalán nem jelezték, helyén teljesen sima felület látható. Különös figyelmet

45

Donja Branjevina a Vajdaságban (fotó: Szilágyi Kata)

A vörös hajú istennő

fordítottak ugyanakkor a haj megformálására, ami a vállvonal alá, egészen a hát felső harmadáig ér, a hajtincseket – a szemhez hasonlóan – pedig egy éles tárggyal végzett bemetszések jelzik. Az nem teljesen egyértelmű, hogy a nőalak frufruja – vagyis a homlokára lógó haja – vajon a szemöldöke felett van-e egyenesre vágva, avagy inkább hátrafésült hosszú haját jeleníti-e meg az ábrázolás. A szobrocscsa haját ábrázoló részletei vörösre vannak festve, innen kapta jól ismert nevét.

46

A szobor karjait könyökben behajlítva, az alhasra helyezve formázták meg, a kezeket és az ujjakat vékony bevágásokkal jelölték. A mellek hangsúlyosan nőiesek és erőteljesen kiugranak a mellkas síkjából. A szeméremajkat bekarcolt, fordított háromszög reprezentálja. A csípő, a combok és a farizmok rendkívül túlhangsúlyozottak, tovább nyomatékosítva az elsődleges női nemi jellegeket. A lábak kissé el is távolodnak egymástól, és ellapított részben végződnek, ám a lábfejeket nem ábrázolták. A jobb láb felső része hiányzik, ugyanis a szobor sajnos töredékes formában látott napvilágot. Előlnézetből a hangsúlyos „homokóra” testalkat erőteljes nőiességet áraszt. Egyes

A szobor leomló hajzuhataga és erősen hangsúlyos tompora (Vajdasági Múzeum, Újvidék©2023, fotó: Aleksandar Miskov)

A vörös hajú istennő szobra Hódáság község központjában

A szobor előlnézetből
(Vajdasági Múzeum, Újvidék©2023, fotó: Aleksandar Miskov)

össze. Sokan egyenesen anyaistennőnek, termékenység-istennőnek tartják ezeket vagy a más kultúrákból is jól ismert úgynevezett Nagy Anya (*Magna Mater*) megjelenítéseként értelmezik. A formai hasonlóság mellett fontos közös jellemzőjük, hogy közel egy időben, az első letelepedett életmódú közösségekkel és első falvakkal együtt jelennek meg, így vélhetően a földműveléshez is kapcsolódhatnak. A világhírű román vallástörténész, Mircea Eliade szerint a földműveléshez fűződő új ismeretek és rituálék hozadékaként alakulhattak ki a termékenységgel kapcsolatos hiedelmek és tevékenységek is. A földbe helyezett magvak különböző életformákká alakultak, és ezt a cselekedetet egyfajta isteni erő epifániájának (azaz egyes istenségek látható vagy hallható megjelenésének) tekinthették. A nő és a föld szimbolikus kapcsolatát számos példa igazolja eltérő korokból és a világ különböző régióiból. A föld az anyai funkciókat is szimbolizálja, hiszen életet ad és vesz el. A föld tehát a termékenység és a megújulás szimbóluma is egyben. Jelen cikk szerzője is hasonló módon értelmezi a vörös hajú istennő szobrának funkcióját.

Az
idol helyi megbecsültségét az is jelzi, hogy Hódság központjában köztéri szobor formájában is kiállították már.

értelmezések szerint ugyanakkor a szobor egyaránt ötvöz női, illetve férfi termékenységi szimbólumokat, ugyanis hátulról az alak egy falloszra emlékeztet. A kettős nemiség megjelenítésének lehetősége több neolitikus szobor esetében is felmerült.

Művészettörténeti szempontból a kialakítás és a forma egyaránt a készítő stílusának kiforrottságát jelzi, ami hosszas nyersanyag- és formakutatás eredményeként jöhetett létre, így nem kétséges, hogy alkotója nagy tapasztalattal rendelkezett. Kulturális hovatartozását illetően az értelmezések eltérőek. Egyes régészek az úgynevezett Starčevo-kultúra, míg mások az úgynevezett Körös-kultúrának nevezett közösségnek tulajdonítják a tárgyat. A két kora újkőkori kultúra (Kr. e. 6200–5500) sok közös jellemzővel rendelkezik, kronológiai kapcsolatuk ugyanakkor még nem teljesen tisztázott, a vajdasági régióban ráadásul mindkét kultúra jellegzetes kerámiajegyei is felfedezhetőek, ami a két közösség szoros helyi kapcsolatát mutatja. Az idollal legközelebbi formai párhuzama a Körös menti Endrőd-Szujókeresztről származik.

Az ehhez hasonló szobrokat leggyakrabban a termékenységgel, a termékenységi kultuszokkal kapcsolják

Zsírfarú női agyagszobor Endrőd-Szujókeresztről (MNM©2023)